

Att skriva sammanläggningsavhandling i historia

Utmaningar och möjligheter för doktorander och för forskarutbildningen

WOJTEK JEZIERSKI

Göteborgs universitet & Universitetet i Oslo

SARI NAUMAN

Göteborgs universitet

I artikeln undersöks hur verksamma forskare inom ämnet historia som disputerat på en sammanläggningsavhandling upplevt sitt val och sitt arbete med avhandlingen i relation till handledare, andra doktorander och historieämnet som akademiskt fält. Studien visar att meningskiljaktigheter och handledares motstånd gällande valet av avhandlingsform bland annat grundar sig i olika målbilder med forskarutbildningen, och pekar på behovet av en öppen dialog om avhandlingsformen utifrån det vetenskapliga projektets förutsättningar.

Introduktion

Forskarutbildningen kännetecknas av stora variationer beroende på disciplin och tradition. Utbildningen ser även olika ut på olika lärosäten runt om i Sverige, för att inte tala om de stora skillnader som finns mellan olika länders doktorsutbildningar. En sak är sig lik: doktoranden förväntas under sin doktorandtid författa en avhandling, som är det huvudsakliga examensprovet för doktorstiteln.¹ Avhandlingen kan dock se ut på olika sätt, och under de senare åren har sammanläggningsavhandlingen blivit allt vanligare i allt fler discipliner. Till skillnad från den tidigare dominerande formen, monografin, består sammanläggningsav-

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

1. För en historia kring avhandlingar som publikationer, se Bo Lindberg, *Disputation, dissertation, avhandling: Historien om en genre* (Stockholm 2022).

Wojtek Jezierski (f. 1979) är docent i historia vid Göteborgs universitet och forskare vid Universitetet i Oslo. Hans senaste bok är *Risk, Emotions, and Hospitality in the Christianization of the Baltic Rim, 1000–1300* (Turnhout 2022).

E-post: wojtek.jezierski@gu.se

Sari Nauman (f. 1981) är biträdande lektor och docent i historia vid Göteborgs universitet och Pro Futura Scientia Fellow vid SCAS. För närvarande driver hon två forskningsprojekt om tidigmodernt flyktingmottagande.

E-post: sari.nauman@gu.se

handlingen av ett antal artiklar i olika stadier av publikation. I dagens akademiska klimat där antalet publikationer tillmäts allt större vikt tycks framgångssagan för sammanläggningsavhandlingen vara förutsägbär. Ändå finns det ämnen inom vilka formen ännu är väldigt ovanlig och där monografin fortsatt verkar härska ohotat. Det är framför allt inom humaniora som monografin fortfarande försvaras som doxa, men orsakerna till detta och de möjliga för- och nackdelar som en sammanläggningsavhandling kan ha inom detta fält är inte utredda.

Föreliggande artikel avser undersöka hur individer som agerat mot doxan genom att disputerat på en sammanläggningsavhandling inom historia resonerar kring val av avhandlingsform och upplevelser av handledningen. Vidare undersöks vilka för- och nackdelar de ser med att ha disputerat på en sammanläggningsavhandling. Vi har fokuserat på ämnet historia, som är förhållandevis traditionellt: till exempel har övergången till att publicera sig internationellt gått långsamt inom disciplinen, som i regel också ofta hanterar källmaterial på svenska och undersöker ett svenskt geografiskt område. Eftersom växlingen till sammanläggningsavhandling ofta kopplas till en övergång till internationella publikationer² är det ingen överraskning att historieämnet även präglas av en traditionell syn på monografin som avhandlingens huvudsakliga form. Hur hanterar doktorander som ändå ger sig på en sammanläggningsavhandling den diskrepans som finns mellan ett bredare vetenskapligt sammanhang där formen tycks ha blivit norm och det egna fältet där formen ännu är ovanlig? Frågan kopplar an till en bredare vetenskapssociologisk fråga: hur bemöts de aktörer som utmanar rådande normer – i detta fall den monografiska traditionen – på ett akademiskt fält?

Denna artikel kombinerar två perspektiv: det vetenskapssociologiska och det högskolepedagogiska. Orsaken till detta ligger till en viss grad i forskarutbildningens interstitiella³ natur. Med hjälp av Pierre Bourdieu

2. Se t.ex. Thomas Niedomysl, Martin Prowse & Anders Lund Hansen, "Doctoral Dissertations in Human Geography from Swedish Universities 1884–2015: Demographics, Formats and Productivity", *Journal of Geography in Higher Education* 42:3 (2018) s. 337–355, på s. 344–345; Claes Sandgren, "Framtidens doktorsavhandlingar i rättsvetenskap", *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 120:3 (2007) s. 394.

3. Vi använder begreppet interstitiell i Gil Eyal och Michael Manns mening som "a different way of thinking about the space between fields is as interstitial in Michael Mann's [...] sense, that is, as a space that is underdetermined, where things can be done and combinations and conversions can be established that are not possible to do within fields". Se Gil Eyal, "Spaces

kan vi förstå forskarutbildningen som ett gränsområde mellan varje disciplins två subfält: utbildning respektive självständig forskning. Doktoranders arbete och vetenskapliga produktion bedöms genom kategorier hämtade från båda dessa områden.⁴ Men det främsta motivet för vårt dubbla perspektiv ligger i den typ av reflexivitet och självuppfattning som den dubbla tillhörigheten skapar hos doktorander, som implicit eller explicit lär sig att betrakta sina prestationer och sin egen position inom akademien utifrån både institutionella och disciplinbundna kriterier. I denna artikel och i frågan kring sammanläggningsavhandlingar krockar de två perspektiven på ett antal ställen. Vi är intresserade av hur individer som skrivit sammanläggningsavhandlingar inom historieämnet hanterar den här dubbelheten och hur de resonerar kring avhandlingsformen utifrån den.

Syftet med föreliggande text är att utreda hur föreställningar inom ett vetenskapligt fält påverkar doktoranders upplevelser av sin forskarutbildning och examination. Vi undersöker detta utifrån exemplet sammanläggningsavhandlingar, eftersom övergången till den avhandlingsformen tycks röra upp starka känslor inom ett brett spektrum av discipliner och sätter fingret på den dubbelhet vi identifierat i forskarutbildningen: att den såväl är en form av vetenskaplig examen som vetenskaplig praktik. Avhandlingen är en examinationsform, men den räknas också som en vetenskaplig publikation. Precis som doktoranden balanserar alltså avhandlingen mellan det vetenskaps sociologiska och det högskolepedagogiska perspektivet, och behöver tillgodose krav från båda sfärer. Inom ämnet historia har övergången till sammanläggningsavhandling ännu inte ägt rum – men det är rimligt att förvänta sig att allt fler doktorander kommer att bestämma sig för att lägga samman – och valet mellan monografi och sammanläggningsavhandling är ännu laddat, vilket gör ämnet särskilt intressant att studera.⁵ Tidsmässigt begränsas studien till den period under vilken sammanläggningsavhandlingen på allvar börjat göra sig gällande inom svensk akademi: från 1990-talet och fram till idag.

Between Fields”, i Philip S. Gorski (red.), *Bourdieu and Historical Analysis* (New York 2012) s. 177, med referens till Michael Mann, *The Sources of Social Power* (Cambridge 1986) s. 15–16.

4. Se t.ex. bidragen i David Boud & Alison Lee (red.), *Changing Practices of Doctoral Education* (London 2009), som utreder detta i flera olika akademiska fält.

5. Man skulle kunna se ämnet historia som Pierre Bourdieus *canonical discipline*, se Pierre Bourdieu, *Homo academicus*, övers. Peter Collier (Cambridge 1988) s. 101–102.

Syftet operationaliseras i följande tre frågeställningar:

- Hur behandlas skillnaderna mellan sammanläggningsavhandlingar och monografier i den existerande högskolepedagogiska litteraturen – vilka för- och nackdelar lyfter forskare fram?
- Vilka utmaningar identifierar de som valt avhandlingsformen att skriva och disputerar på en sammanläggningsavhandling inom historia? Här är vi särskilt intresserade av upplevelsen av doktorandutbildningen och framtida karriärmöjligheter.
- Vilka vetenskapliga och pedagogiska för- och nackdelar ser individer som valt att skriva sammanläggningsavhandlingar med denna avhandlingsform?

I det följande kommer vi först att diskutera vad en sammanläggningsavhandling egentligen är, för att sedan ge en forskningsöversikt över hur sammanläggningsavhandlingar som examinationsform behandlas och vilka slutsatser som dragits inom det högskolepedagogiska fältet. Därefter diskuterar vi hur Bourdieus begrepp *doxa* kan hjälpa oss att förstå normer och värden på det akademiska fältet. Vidare presenteras undersökningens metod som utgörs av semistrukturerade intervjuer kompletterade med självreflexiva texter. Det empiriska underlaget i uppsatsen är huvudsakligen baserat på intervjuer med tre sammaläggningssdoktorer och artikeln kan därför snarare ses som en pilotstudie än en uttömmande undersökning av vårt syfte och våra frågor.

Vad är en sammanläggningsavhandling och hur vanlig är den bland svenska historiker?

En avhandling för en svensk doktorsexamen kan författas enligt två former: monografi eller sammanläggningsavhandling. Formerna för en sammanläggningsavhandling saknar nationellt ramverk och det är upp till varje ämne och rentav varje institution att själva fatta beslut om hur villkoren för en godkänd sådan ska se ut. Vanligen ingår 3–4 artiklar som behandlar ett gemensamt problemkomplex och som i någon mån ska vara publicerade i vetenskapliga tidskrifter eller liknande, internationella eller nationella. Därtill ska en sammanläggningsavhandling innehålla en så kallad kappa som sammanfattar forskningsläget, relaterar artiklarna till varandra och drar slutsatser. Kraven för godkänd

sammanläggningsavhandling är i övrigt desamma som för en monografi vad gäller vetenskaplighet. Inom historiefältet i Sverige saknas gemensamma riktlinjer och varje institution har därför egna krav på hur sammanläggningsavhandlingen ska utformas och vad som ska ingå, även om många institutioner ännu saknar sådana riktlinjer.

Internationellt sett är sammanläggningsavhandlingsformen än mer diversifierad än vad den är i Sverige, vilket också innebär att forskningsläget blir förhållandevis spretigt. Det är inte alltid samma slags publikation som avses med de ord som finns för att beteckna vad vi på svenska kallar sammanläggningsavhandlingar: *thesis by publication*, *compilation thesis*, *PhD by publication*, *paper-based thesis*, med flera.⁶ Ändå finns det vissa grundläggande likheter mellan dem: texterna som ingår har tidigare genomgått någon form av kollegial granskning, utanför handledarna, och föregås av en sammanfattande och problematiserande text. Antalet artiklar kan dock skifta brett mellan olika fält och olika länder, och även deras status; det vill säga huruvida de är publicerade, accepterade för publikation, insända till *peer review*, eller endast föreligger i utkastform. Därmed skiftar också de krav som finns för att avhandlingen ska bli godkänd.

Det finns väldigt få uppgifter om hur vanlig denna avhandlingsform har varit bland historiker i Sverige. Vi har använt *Historisk tidskrifts/Svenska Historiska Föreningens* databas över avhandlingar inom ämnet historia.⁷ Databasens begränsningar och brister framgår tydligt när vi använder den för att söka efter sammanläggningsavhandlingar.⁸ Dess användbarhet och tillförlitlighet finns huvudsakligen på aggregerad

6. Margaret K. Merga, Shannon Mason & Julia E. Morris, "What do I even call this? Challenges and possibilities of undertaking a thesis by publication", *Journal of Further and Higher Education* 44:9 (2020) s. 1 245–1 261.

7. Databasen är inte komplett, men ger ändå en fingervisning kring hur fältet har rört sig, <<https://svenskahistoriskaforeningen.se/index.php/resurser/dokhist/soek-i-dokhist>> (7/11 2023).

8. För föreliggande uppsats identifierar vi tre problem med databasen: 1. Databasen kan inte särskilja licentiatavhandlingar från doktorsavhandlingar, vilket innebär att posterna inte nödvändigtvis är helt jämförbara. 2. Det går inte att särskilja avhandlingar i ämnet historia från avhandlingar i andra ämnen med historiskt perspektiv. T.ex. går det att söka på avhandlingar inom förslagsvis förvaltningshistoria, men det framgår inte utifrån databasen huruvida avhandlingen har använts för disputation inom ämnet historia eller inom ämnet förvaltningskunskap. 3. Databasens tillkortakommanden märks slutligen i att den på ett inkomplett eller felaktigt sätt klassificerar vilka typer av avhandlingar våra undersökningspersoner eller vi själva har disputerat på (de klassificeras felaktigt som monografier, förblir okvalificerade, eller faller utanför databasens undersökningsperiod).

nivå och vår sökning ger följande resultat: under 1960-, 1970- och 1980-talen förekom enstaka sammanläggningsavhandlingar – 1974 räknas fyra stycken avhandlingar som sådana. Mellan 1990 och 2020 förekommer inte en enda sammanläggningsavhandling i databasen. Som framgår av vad som sägs nedan vet vi att det inte är korrekt: åtminstone fem individer disputerade på sammanläggningsavhandlingar i ämnet historia mellan 2010 och 2020, inklusive en av oss.

Forskarutbildningen ur ett högskolepedagogiskt perspektiv

Valet att examinera sin forskarutbildning genom en monografi eller en sammanläggningsavhandling är upp till doktoranden själv och en lagstadgad möjlighet för samtliga doktorander. Trots detta finns det en markant, för att inte säga absolut, skillnad mellan ämnesområden gällande detta val: medan sammanläggningsavhandlingar är dominerande inom exempelvis medicin och naturvetenskap, dominerar monografier inom framför allt humaniora.⁹ Valet är också föränderligt över tid: monografier var tidigare en del av doxan inom de flesta fält, men sedan 1990-talet har allt fler gått över till att domineras av sammanläggningsavhandlingar. I utbildningsvetenskap har skiftet från monografi till sammanläggningsavhandling skett förhållandevis nyligen. I sin jämförelse mellan hur doktorander från humanistisk, naturvetenskaplig och utbildningsvetenskaplig fakultet habituerar sig på det vetenskapliga fältet visar Anna Peixoto att antalet sammanläggningsavhandlingar vid utbildningsvetenskaplig fakultet ökat kraftigt under 2010-talet.¹⁰ En liknande trend ses inom ämnet kulturgeografi, där ungefär hälften av samtliga avhandlingar utgörs av sammanläggningsavhandlingar under perioden 2011–2015.¹¹ Andra ämnen visar ett tidigare skifte mot sammanläggningsavhandlingar, såsom nationalekonomi. Enligt Carl Hampus Lyttkens publicerades 1996 endast två sammanläggningsavhandlingar i ämnet. 1998 avslutades dock monografiepoken och därefter har enbart sammanläggningsavhandlingar producerats, med ett fåtal undantag.¹²

9. Se t.ex. Staffan Karlsson, "Svenska avhandlingars kvalitet och struktur: Har den ökade volymen på forskarutbildningen påverkat kvaliteten på svensk forskning? En bibliometrisk analys", *Vetenskapsrådet* (Stockholm 2006).

10. Anna Peixoto, *De mest lämpade: En studie av doktoranders habituering på det vetenskapliga fältet* (Göteborg 2014) s. 172.

11. Niedomyśl *et al* (2018)

12. Carl Hampus Lyttkens, "Vadan och varthän? Om nationalekonomiska sammanläggningsavhandlingar", *Forum* nr. 46 (2018) s. 65.

Värt att notera är att forskarmiljön verkar ha ett stort inflytande över vilken avhandlingsform som väljs. Medan nära hälften av samtliga avhandlingar i kulturgeografi som producerats i Umeå 1884–2015 varit sammanläggningsavhandlingar har endast en sådan producerats i Göteborg under samma tid.¹³ Samma slutsats dras av Peter Dellgran och Staffan Höjer för disciplinen socialt arbete. Andelen sammanläggningsavhandlingar inom disciplinen ökade från 17 procent 1999–2004 till 39 procent 2005–2009, men geografiskt skiftar det betydligt mer: från Lunds sju procent till Stockholms 48 procent.¹⁴ Även inom andra ämnen signaleras en ökande andel sammanläggningsavhandlingar, även om data på ökningens omfattning saknas.¹⁵

Utanför Sverige har en liknande trend från monografier till sammanläggningsavhandlingar pågått under en längre tid. I Storbritannien introducerades möjligheten att skriva sammanläggningsavhandling 1966, då Cambridgeuniversitet officiellt började acceptera formen. I slutet av 1990-talet var formen emellertid ännu ovanlig. Även i USA var sammanläggningsavhandlingar ovanliga i det tidiga 2000-talet.¹⁶ En undersökning av samtliga avhandlingar från ett Sydafrikanskt institut 2018 visar att endast 38 procent var sammanläggningsavhandlingar 2008–2014.¹⁷ I Australien är formen ännu ovanlig, men det finns tecken som tyder på att den blir allt vanligare.¹⁸

Enligt Denise Jackson utmärker sig Skandinavien med en hög andel sammanläggningsavhandlingar, eftersom pressen på att publicera sig under loppet av doktorandtiden är stor här.¹⁹ Utifrån data från Sverige och Norge framgår det att Jackson har rätt. I Sverige stod sammanläggningsavhandlingar redan år 2001 för hela 76 procent av samtliga avhand-

13. Nedomysl *et al* (2018) s. 344–345.

14. Peter Dellgran & Staffan Höjer, "Doktorsavhandlingar i socialt arbete 1980–2009", *Socialvetenskaplig tidskrift* nr. 2 (2011) s. 91–92.

15. Se t.ex. Peter Esaiasson, "Kvaliteten på sammanläggningsavhandlingar I", *Statsvetenskaplig tidskrift* 110:2 (2008) s. 222–223, på s. 222; Sandgren (2007); Agneta Sjöstedt Landén, "Sammanläggningsavhandling i monografisk tradition?", i Bo Nilsson och Anna Sofia Lundgren (red.), *Mitt i metoden: Kulturvetenskapliga reflektioner* (Umeå 2012) s. 71.

16. Denise Jackson, "Completing a PhD by Publication: A Review of Australian Policy and Implications for Practice", *Higher Education Research & Development* 32:3 (2013) s. 357–358.

17. Albi Odendaal & Liezel Frick, "Research Dissemination and PhD Thesis Format at a South African University: The Impact of Policy on Practice", *Innovations in Education and Teaching International* 55:5 (2018) s. 596.

18. Jackson (2013).

19. Jackson (2013) s. 357–358.

lingar som Vetenskapsrådet granskade.²⁰ Siffran för Norge, om än nära ett decennium senare år 2010, är nästan identisk: 77 procent.²¹

Av denna översikt av forskning kring sammanläggningsavhandlingar kan vi konstatera att formen är vanlig inom skandinavisk forskning men på frammarsch även i andra delar av världen. Det tycks dock vara stor skillnad mellan olika discipliner, såväl i Sverige som internationellt, och därtill stor skillnad mellan olika lärosäten. Valet mellan sammanläggningsavhandling och monografi tycks alltså inte i huvudsak vara ett resultat av hur den enskilda doktorandens projekt och undersökning är utformad – i så fall hade fördelningen sammanläggningsavhandling/monografi troligen varit betydligt mer likformad över världen och mellan universitet. Valet är snarare en effekt av den miljö inom vilken avhandlingen produceras.

En annan slutsats som vi kan dra utifrån översikten är att avhandlingsformen tenderar att kopplas till avhandlingens vetenskapliga förtjänster. I de svenska publikationerna kring ämnet märks flera debattartiklar skrivna vid en tidpunkt då sammanläggningsavhandlingar börjat göra sig gällande inom den aktuella disciplinen. Peter Esaiasson och Jan Teorell för till exempel 2008 en dialog kring eventuella risker och förtjänster med sammanläggningsavhandlingar inom disciplinen statsvetenskap. Esaiasson, verksam vid Göteborgs universitet, lyfter fram ett antal kriterier som bör uppfyllas för att en sammanläggningsavhandling ska godkännas, däribland att åtminstone någon eller några av de tre uppsatser som ingår i avhandlingen ska vara ensamförfattade av doktoranden, och att det är önskvärt att åtminstone någon är publicerad eller antagen för publicering. Uppsatserna ska därtill behandla en och samma övergripande tematik. Esaiasson anmärker att publiceringsönskemålet inte är ett krav, eftersom institutionen förväntas göra en egen granskning av bidragens vetenskapliga kvalitet.²² Jan Teorell, då verksam vid Lunds universitet, håller i huvudsak med Esaiassons påpekanden, men önskar en riktlinje som tydligt kan avskräcka doktoranden från så kallad "recycling", där ett och samma argument upprepas i flera artiklar. Vidare påtalar Teorell behovet av nationella riktlinjer och en tydlig planering för den doktorand

20. Karlsson (2006) s. 8.

21. Taran Thune, Svein Kyvik, Sverker Sörlin, Terje Bruen Olsen, Agnete Vabø & Cathrine Tømte, "PhD Education in a Knowledge Society: An Evaluation of PhD Education in Norway", *Forskningsrådet* (Oslo 2012) s. 51.

22. Esaiasson (2008) s. 222–223.

som ger sig på sammanläggningsavhandlingsformen. Slutligen lyfter Teorell ett varningens finger: "Risken för förslappning finns här återigen", skriver han, ifall doktorander ser sammanläggningsavhandlingen som en enkel väg ut där ett övergripande perspektiv saknas.²³

Risker omnämns även inom andra discipliner. För juridik menar Claes Sandgren att "föreställningar bland yngre forskare om vad som är kvalitet – och därmed meriterande – sätter en spärr mot nya former. Monografin kommer därför att vara seglivad". Samtidigt anser Sandgren att sammanläggningsavhandlingen har framtiden för sig. Dock varnar han för att vissa avhandlingsämnen behöver en mer utförlig argumentation, och att sammanläggningsformen då passar mindre bra.²⁴ En liknande slutsats drar Karin Sennefelt inom historia: "sammanläggningsavhandlingens form [är] inte alltid [...] optimal för att driva en teoretiskt och metodiskt sammanhållen argumentation".²⁵ Ämnet fortsätter att engagera. Inom medicin är sammanläggningsavhandlingar idag i stort sett allena rådande. Ändå argumenterade Bengt Fridlund 2010 för att valet av avhandlingsform måste få vara upp till doktoranden, och uppmanade denne att fatta sitt beslut grundat på flera faktorer: dels utifrån undersökningen och hur dess resultat bäst kommuniceras, dels utifrån den akademiska kultur som råder vid den fakultet där doktoranden är antagen.²⁶

Flera forskare tycks överens om att problematiken kring hur sammanläggningsavhandlingar kontra monografier ska värderas snarast bottenar i en avsaknad av tydliga riktlinjer för hur sammanläggningsavhandlingar ska utformas och granskas. Thomas Nedomysl, Martin Prowse och Anders Lund Hansen konstaterar en sådan brist inom disciplinen kulturgeografi.²⁷ Vissa krav, såsom de som Esaiasson och Teorell diskuterar, är vanliga internationellt för sammanläggningsavhandlingar men riktlinjerna är oftast rätt så vaga.²⁸ Till skillnad från monografier, där

23. Jan Teorell, "Kvaliteten på sammanläggningsavhandlingar II", *Statsvetenskaplig tidskrift* 110:2 (2008) s. 223–224.

24. Sandgren (2007) s. 401.

25. Karin Sennefelt, "Hedvig Elisabet Charlotta och hovpolitiken i slutet av 1700-talet", *Historisk tidskrift* 135:4 (2015) s. 679.

26. Bengt Fridlund, "The Dissertation Book: Should It Be a Monograph or a Compilation Thesis?", *European Journal of Cardiovascular Nursing* nr 9 (2010) s. 144–145.

27. Nedomysl *et al* (2018).

28. Marius Pretorius, "Paper-Based Theses as the Silver Bullet for Increased Research Outputs: First Hear My Story as a Supervisor", *Higher Education Research & Development* 36:4 (2017) s. 823–837; Sharon Sharmini, Rachel Spronken-Smith, Clinton Golding & Tony Har-

ingen del är publicerad sedan tidigare, sker en del av granskningsarbetet för sammanläggningsavhandlingar externt hos den eller de tidskrifter där texterna publiceras. Dock, anmärker Jackson, är det mindre vanligt med kravställningar på tidskriftens status och kvalitet.²⁹ Med tanke på den stora mängd tidskrifter som finns tillgänglig för forskare idag finns här en potentiell risk: om bedömare anser att granskningen av en artikel redan är gjord av en tidskrift, förutsätter detta att tidskriften i fråga har en fullgod granskningsprocess.

Samtidigt lyfter många fram en förhållandevis samstämmig bild av fördelarna med en sammanläggningsavhandling. Formen ger doktoranden erfarenhet av och träning i att publicera sig i artikelform under doktorandtiden, och med tanke på den publiceringshets som råder inom akademien idag beskrivs detta som en avsevärd fördel. Därtill nämner flera forskare att avhandlingsformen är lättare att planlägga än monografier och därför ger en stabilare studietakt och tydligare framförhållning. Eftersom arbetena granskas allt eftersom, i takt med att de blir antagna för publicering, får doktoranden tydlig och regelbunden respons från fältet på att arbetet duger. Dessutom ger *peer review*-processerna en extern bedömning i ett tidigt skede, vilket också uppfattas som positivt. Genom att publicera sig ökar därtill doktorandernas möjlighet till genomslag: de kan i bästa fall tidigt uppmärksammas inom fältet och får lättare att sprida sin forskning. Doktorander som använt sig av sammanläggningsavhandlingar påtalar att själva examinationsprocessen blir mindre laddad, eftersom delar av arbetet redan har granskats av utomstående. Processen beskrivs i regel som kreativ och flexibel, och de självreflekterande artiklar som är skrivna av individer som själva disputerat på en sammanläggningsavhandling är genomgående positivt hållna.³⁰

Över lag tycks forskare vara överens om att sammanläggningsformen och monografiformen lämpar sig för olika sorters studier. Då är det inte i huvudsak disciplin som avses, utan snarare hur själva undersökningen är

land, "Assessing the Doctoral Thesis When it Includes Published Work", *Assessment & Evaluation in Higher Education* 40:1 (2015) s. 89–102.

29. Jackson (2013) s. 359–360.

30. Robyn Dowling, Andrew Gorman-Murray, Emma Power & Karina Luzia, "Critical Reflections on Doctoral Research and Supervision in Human Geography: The 'PhD by Publication'", *Journal of Geography in Higher Education* 36:2 (2012) s. 293–305; Merga *et al* (2020); Patrick O'Keeffe, "PhD by Publication: Innovative Approach to Social Science Research, or Operationalisation of the Doctoral Student... or Both?", *Higher Education Research & Development* 39:2 (2020) s. 288–301.

upplagd. Som vi såg ovan menar Sandgren att vissa undersökningar kräver en mer utförlig argumentation, och då är monografiformen att föredra. Sennefelt specificerar den utförliga argumentationen till att handla om teori och metod. Robyn Dowling, Andrew Gorman-Murray, Emma Power och Katrina Luzia menar att sammanläggningsformen passar väl för studier som adresserar flera relaterade frågor, som då lättare kan avskiljas till enskilda artiklar. Det kan till exempel innebära undersökningar där olika metoder kan användas för olika artiklar. De framhåller också att en sammanläggningsavhandling kan vara en stor fördel vid tvärvetenskapligt arbete, där doktoranden önskar bidra till flera olika fält. Artiklarna kan då publiceras i olika tidskrifter inom ett bredare spektrum, och på så sätt förhoppningsvis nå fler intresserade läsare.³¹

En intressant iakttagelse utifrån såväl svensk som internationell forskning är att övergången från monografi till sammanläggningsavhandling inom en disciplin i regel tycks ha gått hand i hand med en övergång från att skriva på det egna, nationella språket till att skriva på engelska. Sammanläggningsavhandlingsformen tycks alltså spegla en trend att internationalisera forskningen.³²

Trots att många undersökningar pekar på att sammanläggningsavhandlingar blir allt vanligare, inte bara inom svensk akademi utan även internationellt, är formen ännu ovanlig i vissa discipliner. Detta gäller särskilt inom humaniora. Som verksamma inom ämnet historia har vi noterat denna diskrepans. Jämfört med discipliner inom medicin, naturvetenskap, utbildningsvetenskap och samhällsvetenskap är antalet sammanläggningsavhandlingar inom historia försvinnande få. Sedan Peixoto 2014 konstaterade att endast ett fåtal avhandlingar vid Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet var sammanläggningsavhandlingar, har ingen sådan publicerats i ämnet historia vid Institutionen för historiska studier där. I historieämnet i stort kan man möjligen märka en viss förändring: två av de forskare vi intervjuat i denna studie har disputerat under 2010- respektive 2020-talet, och ytterligare en forskare som avböjde att delta disputerade på en sammanläggningsavhandling i mitten av 2010-talet. En av författarna till denna uppsats disputerade på samma avhandlingsform 2010. Är historiefältet manne statt i förändring?

31. Dowling *et al* (2012) s. 295–297; se även: O’Keeffe (2020) s. 295.

32. Lyttkens (2018) s. 68; Sandgren (2007) s. 394; Niedomysl *et al* (2018).

Den studie som står närmast de frågeställningarna vi undersöker är Margaret K. Mergas, Shannon Masons och Julia E. Morris ”What do I even call this? Challenges and possibilities of undertaking a thesis by publication”. Författarna till studien har frågat 246 sammanläggningsdoktorer i Australien hur de upplevde arbetet med en sammanläggningsavhandling och vilka fördelar samt utmaningar de såg med denna avhandlingsform när de jämförde sig själva med kollegor som skrev monografier. Respondenterna nämnde följande positiva effekter: möjligheten att tillgängliggöra sina resultat tidigt, arbetseffektivitet, vikten av extern feedback, utveckling av forskningsfärdigheter på ett tidigt stadium, karriärmöjligheter och rykte inom fältet, upprätthållande av motivation och positiva känslor, samt att formen underlättade själva disputationen. Bland utmaningar med avhandlingsformatet nämnde de svårigheter med att få avhandlingen att hänga samman, tidsproblem på grund av långa publikationsprocesser samt brist på stöd från handledare och universitet. Över lag konstaterar författarna att bristen på tydliga riktlinjer för avhandlingsformen är problematisk och leder till ett stort behov av stöttande mekanismer, vilka än så länge saknas inom den australiensiska akademien.³³

Resultaten av den australiensiska studien har likväl begränsad relevans för den svenska kontexten och de frågor vi undersöker här. För det första utgör doktorander i humaniora en väldigt liten del av de undersökta fallen – underlaget till studien inbegriper endast en doktor i historia och arkeologi³⁴ – och som noterats ovan är sammanläggningsavhandlingar långt mer vanliga och mer accepterade i icke-humanistiska ämnen. Det är ännu inte fastslaget hur doktorander i humaniora upplever författandet av en sammanläggningsavhandling. För det andra fokuserar undersökningen inte på det eventuella motstånd som doktoranderna stött på vid valet av sammanläggningsformen; det vill säga den undersöker inte konflikterna inom fältet eller eventuella konflikter med handledare. Med andra ord fyller vår undersökning en viktig forskningslucka, dels i förhållande till akademiska fält med stark tradition av monografiska avhandlingar, dels i förhållande till den svenska kontexten där utbildningskomponenten i forskarutbildningen är stor.

33. Merga *et al* (2020).

34. Underlaget till Merga *et al* (2020) presenteras mer detaljerat i Shannon Mason, M. K. Merga & J. E. Morris, ”Typical Scope of Time Commitment and Research Outputs of Thesis by Publication in Australia”, *Higher Education Research & Development* 39:2 (2020) s. 249–252.

För föreliggande uppsats framstår det därför som viktigt att utreda vilka utmaningar, fördelar och nackdelar de forskare som disputerat på sammanläggningsavhandlingar i historia erfarit. Varför är det så få som valt att skriva en sammanläggningsavhandling i historia, jämfört med andra discipliner i svensk akademi? Ligger svaret i att formen inte matchar ämnet historia – som möjligen skulle kräva längre teoretiska och metodiska utläggningar för att komma till sin rätt – eller kan det snarare vara en effekt av miljön och fältet inom vilket doktoranderna är verksamma?

Att ifrågasätta den akademiska doxan på historiefältet

För att rama in vår undersökning i termer av teori, tillgängliggöra en begreppsapparat genom vilken vi kan tolka våra resultat och, slutligen, kunna göra dessa resultat generaliserbara till andra sammanhang har vi valt att behandla historieämnet som ett av många akademiska fält. Här följer vi Pierre Bourdieus teori som ser ett fält som en strukturerad och strukturerande spelplan vars sammansättning utgörs av aktörers positioner och rörelser på fältet och konkurrens och strid mellan dessa aktörer. Enligt Bourdieu kan akademien ses som en sammansättning av många ämnesfält med till en viss del distinkta – både explicita och implicita – spelregler, strategier, traditioner, intressen och incitament.³⁵ Det innebär att det inte finns en fullständig ekvivalens mellan separata fält, trots att de i Sverige har underkastats ett gemensamt formellt regelverk gällande universitetsväsendet. I den här uppsatsen är vi först och främst intresserade av synen på avhandlingsformer bland olika aktörer på historiefältet, hur den synen påverkar forskarutbildningen och särskilt doktoranders upplevelser av densamma. Historiefältet är alltså vår fallstudie, men vi kommer genomgående att positionera det mot en bredare akademisk spelplan.³⁶

Om vi tillämpar Bourdieus perspektiv på forskarutbildningar inom olika akademiska fält skulle vi kunna säga att det oftast finns en rad implicita regler och traditioner gällande avhandlingsformen som skiljer sig åt mellan till exempel medicin och historia. Medan vissa ämnen

35. Pierre Bourdieu, *Sociology in Question*, övers. Richard Nice (London 1993) s. 72.

36. Björn Hammarfelt, "Recognition and Reward in the Academy: Valuing Publication Oeuvres in Biomedicine, Economics and History", *Aslib Journal of Information Management* 69 (2017) s. 607–623.

eller akademiska fält har gått över till sammanläggningsavhandlingar nästan helt och hållet, behandlar andra fält monografier och sammanläggningsavhandlingar som likvärdiga. Det finns emellertid en liten rad akademiska ämnen eller fält med en väldigt stark – konservativ, skulle vi kunna säga – tradition av monografier. Exempel på detta i Sverige är disciplinerna historia och juridik.³⁷

Åkademiska fält består av två delvis skilda, delvis överlappande subfält: det som har med forskningen och den vetenskapliga aktiviteten att göra och det som framför allt fokuserar på utbildningen. Som nämnts ovan befinner sig forskarutbildningen, på grund av sin interstitiella natur, i zonen där dessa två subfält överlappar varandra. Aktörer som agerar inom forskarutbildningen, företrädesvis doktorander och handledare, hämtar därför spelregler, strategier, traditioner, intressen och incitament från olika håll, vilket kan leda till konkurrerande uppfattningar och åsikter om vad som utgör den rätta avhandlingsformen.

I *Outline of a Theory of Practice* kallar Bourdieu implicita åsikter bland aktörer som agerar på ett visst fält för en *doxa*. Doxa är "a society's taken-for-grantedness", en samling av dess "unquestioned truths".³⁸ Mot bakgrund av den ovan nämnda dominansen av monografiavhandlingar i historieämnet menar vi att det är rimligt att betrakta monografiformen som en del av det historievetenskapliga fältets doxa. Bourdieu positionerar doxa mot *opinion* (sv. ungefär "åsiikt", "opinion"). *Opinion* är de situationer där doxan öppet diskuteras eller till och med utmanas, till exempel när doktorander i den typen av fält överväger eller rent av bestämmer sig för att skriva sammanläggningsavhandlingar.³⁹ I sådana situationer splittras doxan i minst två positioner; i verkligheten förblir dock de flesta aktörer på fältet indifferent till frågan. Å ena sidan finner vi heterodoxan, där aktörers åsikter går emot den traditionella och hittills icke-ifrågasatta uppfattningen, och på andra sidan står ortodoxan, där aktörers åsikter syftar på att försvara den traditionella föreställningen och sättet. Vi undersöker här huruvida våra intervjupersoner inom

37. Wojtek Jezierski, "Monografins elände: Om svenska historikers avhandlingsformer", *Historisk tidskrift* 136 (2016) s. 232–242; Isak Hammar, "Vetenskapliga tidskrifter – ett lömskt problem för humaniora", *Scandia* 88 (2022) s. 339–352.

38. Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice*, övers. Richard Nice (Cambridge 1977) s. 164–171.

39. Pierre Bourdieu & Terry Eagleton, "Doxa and Common Life", *New Left Review* 199 (1992) s. 111–121.

ramarna för sitt avhandlingsarbete upplevde att de som doktorander intog den första positionen medan deras handledare eller andra, oftast mer erfarna och akademiskt seniora kollegor, intog den andra.

Material och metod

Den empiriska undersökningen baseras på tre intervjuer med personer som disputerade på sammanläggningsavhandlingar under tre olika decennier mellan 1990- och 2020-talet. Vid sidan av detta material har vi även haft tillgång till skriftliga reflektioner kring sammanläggningsavhandlingsformen, i form av publicerade förord till avhandlingar och debattinlägg av både intervjupersoner och andra sammanläggningsdoktorer som vi hänvisar till i fotnoterna.⁴⁰ Ytterligare en person fick fråga om att delta som intervjuperson, men avböjde. Urvalet av intervjupersonerna baserades på icke-slumpmässigt urval, det vill säga strategiskt utifrån forskningsfrågorna.⁴¹ Förutom själva det faktum att de har disputerat på sammanläggningsavhandlingar har vi haft ytterligare ett viktigt urvalskriterium. Samtliga personer skulle vara fortsatt aktiva inom akademien så att den avhandlingsform de valde kunde ha haft upplevd påverkan på deras karriärer. Paradoxalt nog, med tanke på hur sällan sammanläggningsavhandlingar förekommer bland svenska historiker, är vårt urval representativt för totalpopulationen under den undersökta perioden. Man skulle kunna säga att de fall vi behandlar både är extremfall i förhållande till rådande mönster och regler på det historiska akademiska fältet, och typiska fall för det ovanliga och storleksmässigt ringa fenomenet de representerar.⁴² Medan den första aspekten innebär att respondenterna sticker ut bland sina historikerkollegor, gör den andra att deras erfarenheter och vittnesmål är väldigt lika varandra. Därmed kan deras erfarenheter tolkas som förhållandevis typiska. Det är dock viktigt att hålla i åtanke att vår undersökning endast baseras på tre fall och därför bör förstås som en pilotstudie. Det krävs fortsatta studier på ämnet och fler intervjupersoner för att kunna dra generella slutsatser från resultaten.

40. Se Jezierski (2016) s. 232–242 och referenser där; Susan Lindholm, *Remembering Chile: An Entangled History of Hip-hop in-between Sweden and Chile* (Malmö 2016) s. 54–56; Isak Lidström, *På skidor i kulturella gränsland: Samiska spår i skidsportens historia* (Malmö 2021) s. 28; My Hellsing, "Tänka rätt är större?", *Historisk tidskrift* 136 (2016) s. 514–516.

41. Alan Bryman, *Social Research Methods* (Oxford 2008) s. 415.

42. Bent Flyvbjerg, *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again* (Cambridge 2001) s. 77–81.

Datansamling skedde genom semistrukturerade intervjuer, eftersom vi dels sökte svar på specifika frågor, dels önskade komma åt mer svår-fångade erfarenheter och uppfattningar, som eventuellt kunde upplevas som känsliga och jobbiga för intervjupersonerna.⁴³ Vi utformade gemensamma frågor och intervjuguide som delgavs intervjupersonerna i förväg. Frågorna anpassades litet inför varje samtal baserad på information vi erhållit på förhand, till exempel genom att ha läst recensioner av deras avhandlingar. Under intervjun ställde vi klagörande följdfrågor men tillät oss också att fråga vidare och fördjupa diskussionen kring aspekter av forskarutbildningen som intervjupersonen själv tog upp. Samtliga intervjupersoner har tillfrågats om sitt samtycke och givit detta till att intervjuer skulle spelas in och att deras uppgifter kunde användas för publikationens syften. Intervjupersonerna har också godkänt att vi använder deras riktiga namn i föreliggande publikation, men vi har ändå valt att anonymisera dem eftersom namnen inte är relevanta för diskussionen och slutsatserna utan snarare kan resultera i att läsare distraheras från de presenterade resultaten.⁴⁴ Vi har därför gett intervjupersonerna fingerade namn: Karin, disputerad vid Göteborgs universitet 1990-tal, Kristina, disputerad vid Örebro universitet 2010-tal, och Karl, disputerad vid Malmö universitet 2020-tal.

Varje respondent intervjuades av oss båda tillsammans och intervjuerna tog 30–35 minuter vardera och skedde online. Under intervjuerna fördes anteckningar och inspelade ljudfiler konverterades automatiskt till text genom Autotekst, en transkriberingstjänst som tillhandahålls av Universitetet i Oslo.⁴⁵ Stickjämförelser mellan ljudfilen och textfilen visade att transkriberingen gjordes med väldigt hög grad av exakthet och tillförlitlighet. Anteckningarna och transkriberingarna utgör vårt primära arbetsmaterial.

Samtliga intervjuer kännetecknades av en tydlig öppenhet: intervju-

43. K. M. Blee & Verta Taylor, "Semi-structured interviewing in social movement research", i Suzanne Staggenborg & Bert Klandermans (red.), *Methods of Social Movement Research* (Minneapolis 2002) s. 92–117.

44. Vi har valt att ange ungefärligt disputationsår och lärosäte, eftersom de uppgifterna har bäring för vår diskussion (se nedan). På grund av de fåtaliga sammanläggningsavhandlingar som publicerats inom historieämnet så inser vi att intervjupersonerna är identifierbara för den som vill lägga ner tid och kraft på att göra så. Även med ungefärliga disputationsår och anonymiserade lärosäten hade detta varit möjligt.

45. Transkriberingstjänsten Autotekst är tillgänglig digitalt, <<https://www.uio.no/english/services/it/video-sound/autotekst>> (15/3 2023).

personerna uttryckte att de uppskattade en möjlighet att få diskutera sina erfarenheter kring ämnet och gick gärna in på djupet på våra frågor. Förutom som svar på direkta frågor från intervjupersonerna undvek vi som intervjuare att koppla svaren till våra egna erfarenheter. Vi är två docenter i historia som har disputerat vid två olika universitet i Sverige: Göteborgs universitet och Stockholms universitet. Den ena av oss har disputerat på en monografi, den andra på en sammanläggningsavhandling, vilket vi uppfattade gav oss trovärdighet i intervjusituationen. Ingen av oss hyser starka preferenser eller pläderar för den ena eller andra avhandlingsformen: vi anser att båda sätten att skriva avhandling har sina fördelar och båda borde beaktas. Därför förespråkar vi formell pluralism och att doktorander själva ska ha möjlighet att, efter diskussion med handledare, fatta beslut om hur deras forskningsresultat bäst ska kommuniceras. Denna åsikt förmedlades till våra intervjupersoner för att avdramatisera eventuellt känsliga ställningstaganden.

Artikeln har ändå som effekt en normativ slagsida: vår gemensamma agenda är att vi vill öka doktoranders möjlighet att utnyttja sin valfrihet och åskådliggöra vilka potentiella disciplinbundna utmaningar som finns i det valet. Inom ramarna för den här uppgiften studerar vi det historiska fältet och dess villkor för forskarutbildningen, samtidigt som vi, som disputerade historiker, utgör dess produkter och element. Det är därför oundvikligt att vår dubbla position – som subjekt och objekt – färgade de frågor vi ställde till intervjupersonerna, våra tolkningar, och även påverkar de rekommendationer vi utarbetar.⁴⁶ Samtidigt ser vi våra dubbla roller och skilda erfarenheter just som en möjlighet för att erbjuda ett mer reflekterat förhållningssätt och synliggöra valet av avhandlingsformens roll i forskarutbildningen.

Vid senare reflektion kring vårt urval har vi noterat att de utvalda intervjupersonerna samt de övriga sammanläggningsdoktorer som förekommer i denna uppsats har disputerat vid mindre eller relativt unga lärosäten där historia ofta haft en svagare egen ämnesidentitet, och därtill ofta ingick i större tvärdisciplinära miljöer. Samtidigt känner vi inte till några tidigare eller pågående sammanläggningsavhandlingsprojekt som bedrivs vid historiska institutioner vid Uppsala, Lund, eller Stockholm.

46. Pierre Bourdieu, *Science of Science and Reflexivity* (Oxford 2004) s. 88–94; Randal Johnson, "Editor's Introduction", i Pierre Bourdieu, *The Field of Cultural Production* (Cambridge 1993) s. 3–6.

En arbetshypotes är att mindre lärosäten och tvärvetenskapliga forskningsmiljöer har större tolerans för mindre vanliga avhandlingsformer än stora, äldre institutioner med starka ämnestraditioner och identiteter. Möjligen kan också publiceringshetsen vara starka vid mindre lärosäten, vilket kan resultera i ett ökat artikelförfattande. Samtidigt kan det finnas motverkande tendenser, som att doktorander vid mindre lärosäten uppmanas följa doxan för att stärka lärosätets position på det akademiska fältet. För att ytterligare kunna belysa doxan kring avhandlingsformer hade denna studie kunnat kompletteras med intervjuer med de intervjuade doktoranders handledare. Som det framgår av vårt syfte är vi likväl först och främst intresserade av före detta doktoranders erfarenheter och reflektioner.

Inledningsvis bearbetade vi intervjumaterialet var för sig och kodade utsagorna utifrån särskilt framträdande teman och våra frågor. Vi gjorde det framför allt i beaktande av de frågor och problem som tidigare forskning kring sammanläggningsavhandlingar har diskuterat, både inom historia och på andra akademiska fält, samt utifrån de teoretiska begrepp och analytiska utgångspunkter som presenterades ovan. Därefter jämförde vi våra respektive kodningar och utarbetade gemensamma teman som vi identifierade som antingen särskilt viktiga för intervjupersonerna i deras reflektioner kring sitt avhandlingsarbete, eller berörde frågor som vi upplevde som centrala för att förstå diskussionen kring sammanläggningsavhandling eller monografiavhandling. Dessa teman styr vår diskussion nedan och sammanfattas under underrubrikerna: Det konkreta och det diffusa motståndet, Självständighet och kontroll i forskarutbildning (och bortom den), samt Praktiska aspekter av sammanläggningsavhandlingar. Framtagning av den tematiska indelningen och den teoretiskt styrda uppteckningslogik som styrde våra läsningar av intervjuerna kan således förstås som strukturerad enligt en abduktiv metod.⁴⁷

I vår analys av intervjumaterialet tar vi framför allt fasta på före detta doktoranders erfarenheter utifrån det högskolepedagogiska perspektivet. Som vi nämner ovan valde våra intervjupersoner emellertid ofta att på ett reflekterande sätt betrakta sina egna positioner och sina upplevelser med doxans ögon, vilket innebär att dessa två perspektiv flätas

47. Jo Reichertz, "Abduction: The Logic of Discovery of Grounded Theory", *Forum: Qualitative Social Research* 11:1 (2010), Article 13.

samman i följande avsnitt. Samtliga intervjupersoners svar var förhållandevis samstämmiga, och i analysen nedan behandlas de därför tillsammans.

Det konkreta och det diffusa motståndet

Att skriva en sammanläggningsavhandling i ett akademiskt fält med en stark monografisk tradition innebär ett aktivt och medvetet beslut. Medan en doktorand som väljer att skriva monografi inte explicit behöver reflektera över eller argumentera varför han eller hon väljer just den avhandlingsformen, kände samtliga intervjupersoner att de explicit behövde positionera sig gentemot den rådande doxan. Spår av dessa reflektioner syns inte bara i efterhand, i samtalen med oss, utan även i deras avhandlingar eller efterföljande och publicerade debattinlägg. I dessa texter och fragment – skrivna i efterhand och oftast med syfte att rättfärdiga sina val – syns tydligt hur doktorander uttryckligen resonerar eller förklarar sig över fördelar, nackdelar och begränsningar med deras avhandlingsform, gentemot de normativa förväntningar och övertygelser som de uppfattar att historikerkåren hyser.⁴⁸

När det gäller de individuella erfarenheter som framkommer under våra intervjuer syns det tydligt att i den stund då alla våra respondenter kommunicerade sitt beslut om att skriva en sammanläggningsavhandling till sina handledare stötte de på motstånd. Vi kan utifrån deras berättelser urskilja två olika typer av motstånd: det konkreta, i första hand förkroppsligat av handledarna, och det diffusa, som uttrycktes av doktorandkollegor och andra forskare under forskarutbildningen men framför allt efter disputationen, stundtals i tryckt form. De två typerna av motstånd motsvarar även mer eller mindre de två perspektiv som pläderas för i denna artikel: det konkreta motståndet är framför allt kopplat till högskolepedagogiska frågor såsom handledning och examination av forskarutbildningen, medan det diffusa motståndet kommer från det vetenskapliga fältet.

Låt oss ta det konkreta och högskolepedagogiska motståndet först. Samtliga intervjupersoner vittnar om att de mötte ett ortodoxt motstånd från sina handledare när de presenterade den heterodoxa idén om att skriva en sammanläggningsavhandling. I alla de analyserade fallen

48. Jezierski (2016) s. 232–242; Lindholm (2016) s. 54–56; Lidström (2021) s. 28; Hellsing (2016) s. 514–516.

fortsatte motståndet under resten av forskarutbildningen. Graden av motstånd var olika, från den ene intervjupersonens handledare som ”gick [bakom doktorandens rygg] till rektorn och universitetets jurist för att utreda om de kunde stoppa mig”, och misslyckades, till den andra intervjupersonen som vittnar om att ”varje mail [från den biträdande handledaren] avslutades med att för övrigt tycker jag att du ska skriva en monografi”. I det tredje fallet avsåg sig en av handledarna sitt uppdrag och avbröt officiellt bekantskapen med doktoranden på grund av valet att skriva sammanläggningsavhandling. Denna doktorand fick fullborda sin forskarutbildning med enbart huvudhandledare.

Den vanligaste motiveringen som handledarna presenterade till varför de avrådde sina doktorander från, eller rentav förbjöd dem, att skriva en sammanläggningsavhandling var: ”så gör inte historiker”. Ingen av våra personer verkar ha fått någon vidare motivering till denna kategoriska ståndpunkt. På sätt och vis verkar dessa implicita anklagelser om heresi, som Bourdieu skulle säga, ha kommit mer från det vetenskapliga subfältet än från handledarna själva. Handledarna, som mer eller mindre medvetet valde att agera som väktare av historikerskrået, fungerade som en slags bevakare av doxan; en doxa som just genom själva det faktum att den behöver och måste formuleras i explicita termer blir till en ortodoxa.⁴⁹ Bristen på en uttalad motivering för motståndet blir därför talande i sig. Det var handledarna själva som försökte importera fältets synvinkel in i forskarutbildningssituationen och handledningsrelationen, trots att det inte finns formella begränsningar för hur doktorander får utforma sin avhandling och sin doktorsexamination. Det ovan citerade extrema försöket att blanda in universitetsjurister och stoppa doktoranden från att välja sin egen avhandlingsform är ett paradexempel på hur en handledare försöker omvandla fältets och disciplinens mjuka traditioner, diffusa akademiska strategier, personliga preferenser och historiefältets oskrivna regler till hårda lagar och regler inom forskarutbildningen.⁵⁰ Gränsen mellan dessa två världar luckras upp med tryck utifrån.

Det är samtidigt viktigt att notera att i samtliga fall var det bara en handledare som presenterade en sådan bestämd åsikt. Doktoranderna kunde således förlita sig på den andra handledaren för stöd och fortsätta

49. Bourdieu (1977) s. 164–165, 169–171.

50. Bourdieu (1993) s. 73.

med sitt skrivande och sin forskarutbildning. Av detta kan vi dra slutsatsen att fältet och därmed handledarkåren tycks innehålla vissa spänningar kring doxan: såväl heterodoxa som ortodoxa åsikter förekommer och åsiktspluralism sipprar oundvikligt in i forskarutbildningen. För doktoranden kan detta innehålla ytterligare spänningsmoment då förväntningarna och förebilderna blir motsägelsefulla och vaga, vilket kan leda till en osäkerhet kring de val som behöver fattas. Samtliga de intervjuade presenterar sig likafullt som förhållandevis övertygade om att valet att skriva en sammanläggningsavhandling var det rätta för dem. Möjligen kan det vara så att andra doktorander, som haft liknande diskussioner med sina handledare, valt att inte skriva en sammanläggningsavhandling på grund av den osäkerhet som råder kring formens värde på fältet.

Det diffusa motståndet från fältet förekommer oftast i form av recensioner eller som kommentarer på konferenser och workshops, men även "vid lunchbordet [...] finns det kollegor som inte tycker att det är en riktig avhandling", som en av våra intervjupersoner uttryckte det. Den vanligaste synpunkten som våra respondenter framförde, och som vi själva har noterat i samband med exempelvis handledarkollegier, är att sammanläggningsavhandlingar ses som nödlösningar. Den ovanliga formen ses alltså som en slags räddningsinsats när forskarutbildningen lider mot sitt slut och monografiprojektet har havererat. Även om det är omöjligt att kvantifiera erfarenheten kan vi säga att så inte nödvändigtvis var fallet för våra intervjupersoner. Två av dem valde tidigt att satsa på just den avhandlingsformen på grund av att de ansåg att den passade deras arbetssätt och projektens utformning. I Kristinas fall var det dock just en nödlösning på grund av tidsbrist, även om hon också uppger andra, mer positivt laddade, orsaker. Under intervjun presenterar Kristina sig själv i ljuset av den rådande doxan, men det betyder inte att hon ser sin avhandling som ett misslyckande. Snarare uttrycker hon att felet låg i den föråldrade monografiformen som hon upplevde som alltför begränsande och missanpassad till hur historiker publicerar sig utanför forskarutbildningen. Kristina uppsummerar:

Och det finns fortfarande vissa personer som försvarar väldigt starkt monografin på svenska inom historia. Och att överge det var ett sätt att överge de idealen som ingen egentligen hade förklarat för mig

då. Men det var liksom i kollegiet, när jag var doktorand, så pratade man väldigt illa om de snuttifierade artiklarna. Alltså det finns ju fortfarande folk som gör det. Ja precis, att det inte var riktig historia [...] och då pratar man om fältets ansvar och vilket motstånd det finns.

Det diffusa motståndet, kritiken av de avhandlingstyper de disputerade på, eller minnet av dem som sammanläggningsdoktorer, verkar inte ha dröjt sig kvar särskilt länge för våra respondenter efter deras examination. Det verkar inte heller nämnvärt ha påverkat deras chans att få en tjänst eller forskningsmedel. Det är ändå värt att upprepa att vi enbart har intervjuat personer som stannade kvar inom akademien; vårt urval av intervjupersoner är alltså inte representativt och privilegierar aktiva forskare och lärare. Bortsett från detta är det ändå viktigt att anmärka att i samtliga analyserade fall var kritiken efteråt helt frånvarande eller väldigt mild och varade i högst två till tre år efter disputationen. Karin vittnar om att när hon sökte befordran till docent sex år efter disputationen "sade [den sakkunnige] ingenting om det här". Karl säger att hans fakultetsopponent "bara noterade i sin publicerade recension att avhandling var en sammanläggning", och Karl blev sedan erbjuden två tjänster på rad. I det tredje fallet fördes förvisso en mera utförlig kritik av avhandlingsformen i fakultetsopponentens recension i *Historisk tidskrift* men det var också slutpunkten för den typen av motstånd från fältet. Som Kristina själv sammanfattar det hela: "jag uppfattar att betydelsen ligger i kontrollen av vad en forskarutbildning ska vara och vem som får bestämma vad doktoranden ska göra. Personligen har jag inte grottat ner mig i den där recensionen heller."

Våra intervjupersoner vittnar alltså om att frågan om sammanläggningsavhandlingar i ett fält med stark monografisk tradition blir heterodox och kontroversiell på ett tidsmässigt koncentrerat och asymmetriskt sätt som rör själva forskarutbildningen och examinationen, men knappast blir ett problem för karriären inom disciplinen eller verkar förändra fältet i stort. Enkelt uttryckt: disputerade forskare som är aktiva på fältet har många löst formulerade men traditionella åsikter om forskarutbildningen och avhandlingsformer som de delar med sina akademiskt yngre kollegor, men frågan försvinner snart efter att dessa har disputerat.

Självständighet och kontroll i forskarutbildning (och bortom den)

Våra intervjupersoner understryker att sammanläggningsavhandlingsformen gav dem en hög grad av självständighet, framför allt visavi handledare men även visavi den bredare institutions- och forskningsmiljö de verkade i. Ur vårt material går det att urskilja främst två typer av självständighet: den intellektuella och den institutionella. Medan den första typen rör det egna forskningsarbetet, rör den andra typen den interna forskarutbildningens situation och handledningens relation, det vill säga det centrala högskolepedagogiska perspektivet.

Det är framför allt en av intervjupersonerna – Karl – som understryker att möjligheten att publicera sina artiklar och lägga samman dem till en avhandling gav intellektuell frihet, så "att man inte kommer i en slags beroendeställning till sina handledare där man är bunden till deras tankar och idéer". Att skriva en monografi innebär enligt Karl att man länge – nästan fram till disputationen – är utlämnad till först och främst handledarnas kritik och godkännande. "Det är en väldig fördel att ha den här externa granskningen bortom handledarnas kontroll. Det ger ett självförtroende under själva processen", understryker han. Karl noterar dock att sammanläggningsavhandlingsformen i sig inte garanterar någon självständighet, åtminstone inte i historieämnet. Han observerar kritiskt en växande tendens att handledare vill medförfatta doktoranders artiklar:

när man sätter det här i system med att man ska ha artiklar, bibliometrimedel och sådana där saker, då tenderar det att bli så att man samförfattar i högre grad och det blir enormt viktigt att man har handledare som medförfattare. Det där tycker jag inte är en bra trend. [...] Jag tycker att det aktualiserar vissa maktrelationer som gör att man som handledare gynnas på ett otillbörligt sätt och att på något sätt självständigheten naggas lite grann i kanten.

På sätt och viss omvandlar eller överför Karl den egenförfattade monografiska ambitionen till en individuell sammanläggningsavhandling.

Den intellektuella friheten är tätt sammanbunden med den viktigaste och bredast kommenterade typen av självständighet, den institutionella. För alla tre intervjupersoner verkar valet att skriva sammanläggningsavhandling ha varit ett sätt att till en viss grad kunna utforma sin handledning och i princip sin forskarutbildning på egen hand och utifrån egna

villkor, bortom handledarnas kontroll och bestämmanderätt. Vissa av dem uppfattade att denna frigörelseprocess var problematisk för handledarna. Kristina noterar:

men om man [...] kontrollerar sin doktorand och upplever det som ett lojalitetsbrott att den personen söker kontakter och kompetens från ett annat håll... Om man ser det som underminerande av sin egen position... [...] Det är väl aldrig bra.

Den nyvunna institutionella självständigheten, till exempel genom externa forskarutbildningskurser, skapade möjlighet till extern feedback och input på det egna avhandlingsprojektet: "det var ju helt underbart, jag fick 20 extra handledare efter den kursen [...] vi blev handledare åt varandra", uttrycker Karin det. Respondenterna noterar även att själva *peer review*-förfarandet inte enbart blev en del av publikationsprocessen. Karin uttrycker det så här: "jag tyckte att det var en fördel också att få ut de här artiklarna under resans gång och få kommentarer". Granskarnas kommentarer blev för henne en del av själva handledningen: "Det är en väldig fördel att ha den här externa granskningen bortom handledarnas kontroll. Det ger ett självförtroende under själva processen."

Dessa och flera andra uttalanden i intervjuerna vittnar tydligt om att sammanläggningsavhandlingsformen inte leder till en okontrollerad handledningssituation eller anarkistisk forskarutbildning. Snarare utökas antalet kontrollinstanser med hjälp av externa aktörer och en horisontell kunskapsöverföring och återkoppling från det vetenskapliga fältet, och detta sker på doktorandens eget initiativ. Samtidigt leder det, onekligen, till att de pedagogiskt-institutionella gränserna av forskarutbildning och handledningen luckras upp. Denna process verkar inte nödvändigtvis vara av ondo. Vi skulle kunna säga att sammanläggningsdoktorander importerar och omvandlar det akademiska fältets vetenskapliga kategorier och kvalitetssäkringsmekanismer till personliga strategier som hjälper dem att bygga upp självständighet och externt erkännande före disputation.

I mer generella termer demonstrerar vårt intervjumaterial en generationsklyfta med tydliga åsiktsskillnader kring karriärstrategier och -möjligheter mellan unga och etablerade forskare. Den här typen av tidsmässiga förskjutningar och eventuella slitningar mellan äldre och mer aktuella publiceringsstrategier och former av erkännande, som doxans

försvare respektive utmanare representerar, kallar Bourdieu för *hysteresis*.⁵¹ *Hysteresis*-effekten mellan historikergenerationer samstämmer med forskning som jämför karriärstrategier och generationsskillnader inom humaniora och samhällsvetenskap. Enligt Jonatan Nästesjös jämförande studie av unga forskare inom statsvetenskap och historia i Sverige från 2021 vänder sig de förra framför allt till seniora forskare för karriär- och publiceringsråd, eftersom dessa upplevs besitta en tidsenlig uppfattning om hur man kan lyckas inom disciplinen och nå en fast anställning. Nästesjö kontrasterar sådana vertikalt strukturerade socialiseringsprocesser med de horisontella som unga disputerade historiker praktiserar, då de framför allt vänder sig till andra unga forskare i sin generation. Respondenter från historieämnet rapporterar att de upplever att seniora forskare är allt för mycket ur fas och inte längre korrekt kan värdera vad som behövs för att kunna lyckas under den postdoktorala fasen.⁵² Trycket från äldre handledare på att doktorander ska disputerar på en monografi, samtidigt som doktorander noterar att yngre disputerade forskare huvudsakligen skriver artiklar för att meritera sig, kan vara en bidragande orsak till generationsglappet.

Praktiska aspekter av sammanläggningsavhandlingar

Under intervjuerna bad vi de tre respondenterna att reflektera över och lista fördelar och nackdelar de ser med sammanläggningsavhandlingar. Grovt talat ser ingen av intervjupersonerna några konkreta vetenskapsmässiga nackdelar med den valda avhandlingsformen. Såväl vetenskapliga som pedagogiska fördelar dominerar.⁵³ Detta kan tolkas både som en åsikt men även som en efterhandskonstruktion och en självberättigande ståndpunkt. Det är alltså ingen slutgiltig uppsummering av avhandlingsformens för- och nackdelar. Listan ger oss dock en uppfattning om hur doktorander som använt sig av formen själva upplever den. Övergripande kan vi konstatera att fördelarna som våra intervjupersoner ser med sammanläggningsformen huvudsakligen kretsar kring den egna utvecklingen som forskare. De fördelar som nämns är till övervägande del generiska, det vill säga att de generellt skulle kunna överföras på

51. Cheryl Hardy, "Hysteresis", i Michel Grenfell (red.), *Pierre Bourdieu: Key Concepts* (Abingdon 2014) s. 134.

52. Jonatan Nästesjö, "Navigating Uncertainty: Early Career Academics and Practices of Appraisal Devices", *Minerva* 59 (2021) s. 237–259.

53. Se här även Lindholm (2016) s. 55–56.

andra doktorandprojekt. Samtidigt så uttrycker flera av dem, på vår direkta fråga, att sammanläggningsformen passar vissa avhandlingsprojekt bättre än andra. Karin svarar:

Det beror ju på ämnes karaktär väldigt mycket naturligtvis om det är bra eller inte att göra det här. Antingen att man har av olika anledningar börjat publicera artiklar eller att ämnet har den karaktären att det lämpar sig väl för de här olika delstudierna.

Samtidigt är alla intervjupersoner överens om att sammanläggningsformen eller monografformen i sig inte påverkar kvaliteten på avhandlingen. Karl uttrycker: "Det har inte med vetenskaplig kvalitet att göra utan det är en slags idealism som dröjer sig kvar, särskilt inom historiefältet upplever jag det", och får stöd från Karin:

Jag tror att det finns både bra och dåliga monografier och det finns bra och dåliga sammanläggningsavhandlingar. Det är inte formen som avgör om det är en bra eller dålig avhandling. Det är något annat.

Det tycks finnas en koppling mellan monografformen och idén om avhandlingen som ett livsverk, som står i motsats till forskarutbildningen som just en utbildning. "Hela den synen på avhandlingen tycker jag är ganska förödande", fortsätter Karin. Hon poängterar i stället att avhandlingen ska vara just en examensform, och ser den som en språngbräda till en forskarkarriär snarare än som ett slutmål i sig:

Jag tycker att man ska avdramatisera avhandlingen som... Försöka få den att bli det examensarbete det faktiskt är. [...] Mitt livsverk som historiker är inte min avhandling. Det är annat som jag har gjort senare i livet som är mycket, mycket viktigare. Jag tycker att man ska se det som ett examensarbete. Man genomgår en utbildning till forskare, man ska visa att man behärskar forskarhantverket.

Karin menar således att avhandlingen bör förstås som en examensuppgift som ger forskarbehörighet, snarare än som ett slutmål i sig.

För- och nackdelar med sammanläggningsavhandlingsformen

Likt Merga, Mason och Morris⁵⁴ har vi uppsummerat och sammanställt för- och nackdelar med sammanläggningsavhandlingsformen som våra intervjupersoner har identifierat i punktform, utan specifika citat.

Nackdelar med sammanläggningsformen:

- Kvalitetsfrågor:
  - Kan leda till ojämn kvalitet av artiklar/kapitel, då dessa är författade i olika stadier av forskarutbildningen.
  - Artiklar ger ett mer splittrat intryck än vad det är i fallet av en monografi.
  - Sammanläggningsavhandlingar kan bli svåra att referera till.
- Andras förutfattade meningar:
  - Det är en stark monografisk tradition inom fältet, så man uppfattas som udda. Det finns risk för personlig kritik.
  - Att man uppfattas som ”sammanläggningsavhandlingsdoktor” kan eventuellt ses som nackdel vid ansökningar och tjänstetillsättningar tätt efter disputation.
- Kan leda till brist på självständighet:
  - Det finns en tendens att handledarna samförfattar artiklar med doktorander, vilket kan ge intryck av en osjälvständig doktorand.

Fördelar med sammanläggningsformen:

- Lärandet: arbetet ger viktiga färdigheter:
  - Ger självständighet inom ramarna för forskarutbildningen och visavi handledarna.
  - Man lär sig att publicera artiklar tidigt, vilket ändå är det främsta vetenskapliga uttrycksformen på fältet idag.
- Arbets effektiva aspekter:
  - Man får möjlighet att kontrollera, planera och få bättre överblick över sin forskningsprocess och progression. Tidseffektivisering av forskarutbildningen.
  - Det är enklare att behandla var text för sig i stället för att behöva jobba med stora textmängder på slutet av forskarutbildningen.
  - Ger möjligheten att (åter-)använda publikationer man författar under forskarutbildningen.

54. Merga *et al* (2020).

- Kvalitetssäkrande:
  - Ger möjlighet till extern feedback och guidning under vägen.
  - Passar historieämnet, trots doxan på fältet, då man tidigt har tillgång till källmaterial.
- Karriärfördelar:
  - Ger möjlighet att tidigt placera sig inom fältet eller rentav inom flera olika fält om avhandlingen är tvärvetenskaplig.
  - Ger möjlighet att positionera sig internationellt i ett tidigt skede.
  - Ryktet om den ovanliga typen av avhandling ger erkännande bland kollegor.

Resursbehov och rekommendationer

Under intervjuerna bad vi de tre personerna att komma med rekommendationer kring hur frågan om sammanläggningsavhandlingar kan lyftas inom forskarutbildning i ett fält med stark monografisk tradition. Följande punkter föreslogs:

- Berätta tidigt om möjligheten att skriva sammanläggningsavhandling och att den formen är lika mycket värd. Gärna under introduktionskursen till forskarutbildningen.⁵⁵
- Aktuella och potentiella handledare borde påminnas då och då om att möjligheten finns och om att valet av avhandlingsform först och främst är doktorandens eget.
- För doktorander som bestämmer sig för att skriva sammanläggningsavhandling, men även för övriga doktorander, behövs en praktiskt orienterad kurs som rör hantering av publiceringsprocesser. En sådan kurs kan lära ut hur man strukturerar och författar artiklar/antologikapitel, hur man identifierar lämpliga publikationskanaler, hur man ska gå tillväga med *peer review*-förfarande, och hur man både vetenskapligt och psykiskt ska hantera refuseringar.⁵⁶
- Led med eget exempel eller lyft befintliga exempel – både för doktorander och för seniora forskare/handledare – av sammanläggnings-

55. Både våra intervjupersoner och andra (se Jezierski 2016 s. 237) vittnar om att doktorander i historieämnet i Sverige sällan informeras om att de får skriva sammanläggningsavhandlingar.

56. Samtliga intervjupersoner vittnar om att det fick uppfinna hjulet på nytt både när det gäller hantverket att skriva och publicera artiklar och hur sammanläggningsavhandlingar ska se ut.

doktorer som har lyckats på fältet. Att inte disputerar på en monografi stänger inga dörrar.

Slutdiskussion

Övergången från monografier till sammanläggningsavhandlingar länkas oftast till större förändringar på akademiska fält, framför allt till internationalisering och förändrade publiceringsmönster bland samtliga verksamma forskare, inte bara dem som just disputerar. Ur ett vetenskapssociologiskt perspektiv är det därför rimligt att förstå fallet historia som en akademisk disciplin som än så länge har en stark monografisk tradition men som likväl, om än i annan hastighet, följer samma bana som andra vetenskapliga fält och således drabbas av samma växtvärk och spänningar som övriga har gjort. Samtidigt innebär det faktum att processerna sker i olika takt i olika discipliner också att processerna till viss del kommer att se olika ut. Discipliner som förändras långsammare än andra kommer att dra lärdom av andras lösningar, men även ställas inför andra problem. Dessa processer – dessa spänningar – har påtagliga konsekvenser för hur forskarutbildningen organiseras och examineras samt hur doktorander författar sina avhandlingar. Men i denna ovanifrån-syn på fältet, där den vetenskapliga kvaliteten blir ledande för diskussionen snarare än forskarutbildningen som utbildning, glöms doktoranders upplevelser av sådana förändringar bort. I denna artikel har vi försökt balansera doktoranders erfarenheter och utsatta position visavi de generella förändringarna som det vetenskapliga fältet i stort genomgår och de krav som ställs av handledare och seniora kollegor. I vår tolkning av intervjupersonernas svar har vi utgått från Bourdieus vetenskapssociologiska teorier kring fält, ortodoxa och heterodoxa, i syfte att synliggöra hur aktörerna agerar gentemot varandra och fältets normer. Genom angreppssättet har det blivit tydligt hur sammanläggningsavhandlingen blivit ett slagfält för olika synsätt på forskarutbildningen men också på handledarrelationen. Doktorandens självständighet gentemot handledare, såsom försvarare av doxan, blir då en central fråga.

Det framgår tydligt från både våra intervjuer och vår litteraturstudie att forskarutbildningen, genom sin interstitiella position mellan det akademiska och det utbildningsmässiga subfält som historiefältet består av, på sätt och viss utmanar och upplöser gränsen mellan högskolepedagogiska element i handledning och forskarutbildning i stort. Doktoran-

der utgör en grupp som inte kan isoleras från den rådande akademiska kulturen och miljön. När frågan om en sammanläggningsavhandling blir aktuell under forskarutbildningen använder både handledare och doktorander incitament, spelregler och strategier hämtade från det akademiska fältet för att utröna vilka normer som är rådande. Handledare har generellt större insyn i de fältspecifika normerna, även om de också i viss mån kan förhålla sig prövande till desamma. Deras hållning är likväl i regel konserverande, ortodox, ofta med syftet att behålla kontroll över avhandlingen och handledningsrelationen, medan doktoranderna använder heterodoxa medel och strategier med emancipatoriska syften visavi sina handledare för att öppna upp sina avhandlingsprojekt, öka sin självständighet och få input från andra forskare. Det råder ingen tvekan om att båda parter i de flesta fall utgår från doktorandens bästa, men deras uppfattningar gällande vilka kriterier som ska användas för att definiera vad som är bäst samt vad som är vetenskaplig kvalitet skiljer sig åt. Åsiktsskillnaden verkar framför allt bero på vetenskapliga generationsskillnader, men även på den enskilda akademiska miljön i betydelsen lärosäte och institution.

Särskilt slående är att den fördel som våra intervjupersoner lyfter upp som en av de främsta – självständigheten – inte tycks diskuteras bredare. I de diskussioner som förts i öppna forum gällande sammanläggningsavhandlingar, inte bara i historia utan även i andra ämnen samt i forskning om examinationsformen i forskarutbildningen, är denna fördel förhållandevis frånvarande. Utifrån våra intervjupersoners svar tycks handledares främsta problem med sammanläggningsformen dels handla om den vetenskapliga kvaliteten, dels dess brott mot traditionen. Fokus hamnar här på själva avhandlingen; för handledare och det akademiska fältet blir avhandlingen forskarutbildningens slutgiltiga produkt. För intervjupersonerna framstår i stället de själva – forskaren – som forskarutbildningens slutprodukt. De menar att sammanläggningsformen har väsentliga fördelar för att producera just goda och självständiga forskare.

Vad som verkar ha saknats i de flesta fall var en öppen, tydlig och tidig kommunikation mellan handledare och doktorander. En sådan kommunikation kunna hjälpa den enskilda doktoranden i handledningssituationen och göra handledningen till en mer produktiv och kreativ miljö. Diskussionen bör i så fall föras dels under forskarutbildningens inledande skede, dels följas upp genomgående under forskarutbildningen,

och inkludera ett utbyte om vilka potentiella fördelar och nackdelar valet av avhandlingsform kan få för doktorandens projekt och framtida karriär. Ovan har vi sammanställt rekommendationer och förslag på resurser som borde tillhandahållas inom ramarna för forskarutbildningen till doktorander som vill skriva sammanläggningsavhandlingar.

Men enskilda diskussioner är inte tillräckligt. Vår undersökning visar också att våra intervjupersoner har haft förhållandevis likartade upplevelser, trots att de disputerat vid olika lärosäten och under olika decennier. Detta antyder att historiefältet i sin helhet också behöver en liknande diskussion för att lära sig hantera de olika möjligheter som doktorander har för att examineras inom forskarutbildningen. Med Bourdieus ord skulle man kunna säga att den rådande doxan som sådan behöver diskuteras oftare och mer öppet och gärna i kollegial form för att åskådliggöra de olika uppfattningar om strategier, incitament och intressen som råder på fältet och på enstaka institutioner. Särskilt viktigt tycks det för oss vara att utreda vad forskarutbildningen egentligen har som mål: är avhandlingen i sig målet? Hur bör i så fall dess vetenskaplig kvalitet säkerställas? Eller är målet i själva verket en forskare? Hur kan vi i så fall skapa förutsättningar för att under forskarutbildningen hjälpa doktoranden att utveckla de egenskaper som en sådan bör ha? Valet mellan sammanläggningsavhandling och monografi rymmer betydligt fler nyanser än vad som i förstone tycks vara fallet, och vår undersökning visar att det fortfarande är ett kontroversiellt val som det rimligen ligger på fältet att hantera.

Writing a compilation thesis in history: The challenges and opportunities for students and faculty

This article explores the challenges and opportunities of writing and defending a compilation thesis (composed of several articles and an extensive introduction) in Sweden in the discipline of history, which traditionally leans towards monographs. The authors explore PhD education as an interstitial field, combining elements of education and research, that is governed by partially conflicting expectations about forms of academic publication and evaluation. The investigation encompasses challenges and opportunities faced by PhD students during their postgraduate education, self-reported, as perceived by senior scholars, and structural, embedded within PhD education.

Empirically this study builds on two types of data. First, it presents an extensive survey of the literature on the academic quality of compilation theses in several disciplines, with a special focus on history. Second, it builds on in-depth interviews with three former PhD students in history (from the 1990s to the 2020s) who are still active in the field, and their experiences of writing a compilation thesis and its impact on their subsequent careers. The issues they raised ranged from academic independence and control to the resistance they encountered in the discipline and how they dealt with it. The article makes a number of practical recommendations for how postgraduate education in history could address and alleviate some of the challenges of writing a compilation thesis.

Keywords: PhD dissertation: Sweden, PhD by publication, PhD education, PhD thesis, PhD programme, third-cycle courses